

KWALIFIKACJE I UPRAWNIENIA BIBLIOTEKARZA JAKO PRACOWNIKA UCZELNI WYŐSZEJ W ŚWIEŁLE OBOWIĄZUJĄCEGO PRAWA

Uwagi ogólne

Nieustanny rozwój i zmiany obejmujące środowisko biblioteczne niewątpliwie oddziałują na bibliotekarzy, stawiając im wciąż nowe wyzwania i wymagania zawodowe². Kierunek zachodzących przeobrażeń jest wynikiem przede wszystkim oczekiwań użytkowników w stosunku do bibliotekarzy. Dlatego też coraz bardziej akcentuje się poprawę jakości obsługi w różnych aspektach tego zagadnienia. W dobie wszechobecnej konkurencji, obejmującej praktycznie każdą dziedzinę życia, nie wystarczy samo udostępnianie zbiorów, ponieważ potrzeby informacyjne mogą być zaspokajane w wielu rywalizujących ze sobą placówkach. Sami użytkownicy, bardziej świadomi swoich praw, większą wagę przykładają do sposobu, w jaki zostaną w bibliotece obsłużeni (Weigt, 2005, s. 108 i nast.; Cupa, Berduszek, 2006, s. 175 i nast.). Wynika to głównie z powszechnego urynkowania życia społecznego, a czytelnicy jako klienci innych instytucji, głównie komercyjnych, przywykli już do wysokiej jakości obsługi, które tam obowiązują. W związku z tym prestiż biblioteki i jej społeczny wizerunek są tym niższe, im bardziej sposób obsługi jej użytkowników odbiega od powszechnie przyjętych standardów. Oznacza to, że popularność i sukces biblioteki są uzależnione nie tylko od jakości zgromadzonych w niej materiałów i oferowanych usług, ale przede wszystkim od zespołu pracowników, stanowiących łącznik między zgromadzoną i zarządzaną w bibliotece wiedzą a spragnionym jej klientem-czytelnikiem. Dobrym podsumowaniem wywodów dotyczących roli bibliotekarza będzie popularne stwierdzenie, że „nie system, nie struktura ani najnowocześniejsze

¹ Uniwersytet Śląski, Wydział Prawa i Administracji.

² Więcej o roli bibliotekarza w działalności biblioteki zob. (Gill-Tarnowska, 2005, s. 269) wraz z podaną tam literaturą.

metody i instrumenty, lecz niepowtarzalne jednostki i zespoły przesądzają dziś o sukcesie firmy” (Gill-Tarnowska, 2005, s. 274).

Świadomość przytaczanych spostrzeżeń skłania do analizy postawy ustawodawcy wobec bibliotekarzy, w kontekście wymagań kwalifikacyjnych niezbędnych do wykonywania zawodu bibliotekarza w uczelni wyższej. Dodatkowym uzasadnieniem analiz jest obowiązująca od października 2018 r. nowa Ustawa o szkolnictwie wyższym, która w swej treści dotyczy także pracowników bibliotek (Ustawa, 2018a).

Niniejszy tekst poświęcony jest sytuacji prawnej bibliotekarzy w kontekście ewolucji formułowanych przez ustawodawcę kompetencji do wykonywania zawodu bibliotekarza w szkole wyższej. W opracowaniu uwzględniono zmiany wywodzące się z nowej Ustawy o szkolnictwie wyższym, ale także poprzedzające jej obowiązywanie uregulowania, które swoim zakresem objęły bibliotekarzy. Celem podejmowanej analizy jest ukazanie zmian prawnych dotyczących zawodu bibliotekarza. Odnosząc się do kolejnych nowelizacji, starano się podkreślić widoczną w działaniach ustawodawcy próbę „laicyzacji” zawodu bibliotekarza. Czynione rozważania opierają się na porównaniu kolejnych nowelizacji i jej skutków dla środowisk bibliotekarskich.

Przytaczane w tekście uwagi, dotyczące funkcjonowania bibliotek, są tłem w prezentowanych rozważaniach.

Uwagi ogólne na temat wymagań kwalifikacyjnych bibliotekarzy

Podstawowym aktem prawnym obejmującym regulacje dotyczące działalności bibliotecznej jest Ustawa z 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Ustawa, 1997). Akt ten wskazuje główne zasady funkcjonowania bibliotek oraz ogólne wymogi, od których uzależnia się możliwość wykonywania zawodu bibliotekarza³. Niemalże znaczenie w tym względzie miało także Rozporządzenie w sprawie wymagań kwalifikacyjnych uprawniających do zajmowania w bibliotekach stanowisk bibliotekarskich oraz stanowisk dla specjalistów innych zawodów związanych z działalnością biblioteczną (Rozporządzenie, 2012)⁴.

W szkolnictwie wyższym sytuacja prawna bibliotekarzy podlegała uregulowaniom Ustawy o szkolnictwie wyższym (Ustawa, 2005). Z kolei warunki dostępu do zawodu bibliotekarza dyplomowanego określono w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kandydatów na

³ Pierwotnie wymagania dotyczące kandydatów na stanowiska bibliotekarzy sformułowane były w Ustawie z 1968 r. (Ustawa, 1968).

⁴ Minimum kwalifikacji niezbędnych do zatrudnienia bibliotekarzy będących i nie będących nauczycielami akademickim uregulowano także w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 2 grudnia 2016 r. (Rozporządzenie, 2016).

dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Rozporządzenie, 2006a; Rozporządzenie, 2011; Rozporządzenie, 2013; Rozporządzenie, 2016).

Obowiązujący wówczas model, zgodnie z którym oczekiwania kwalifikacyjne wobec przyszłych pracowników bibliotek określano w aktach powszechnie obowiązujących, nie powinien dziwić, przynajmniej tych, którzy z bibliotek korzystali i korzystają. Można zauważyć przy tym wypowiedzi wskazujące liczne kierunki zmian, które ostatnimi czasy zachodzą w bibliotekach (Jackowicz-Korczyński, red., 2003, s. 71; Gill-Tarnawska, 2005, s. 269; Bochynek, 2013, s. 87; Machcińska, 2013, s. 15). Badacze opisujący przemiany zachodzące w środowisku bibliotek i bibliotekarzy podkreślają, że należy zerwać z dotychczasowym wizerunkiem bibliotekarza i postrzegać go jako brokera informacji (Czerniejewska, Dubiński, 2014, s. 36 i nast.), sprawnego menadżera i organizatora.

Trudno nie zgodzić się z takim stanowiskiem. Nie można mieć przecież wątpliwości, że marka dzisiejszej biblioteki to bogactwo jej zbiorów i oferowanych usług, ale również (co już sygnalizowano) jakość obsługi i warsztat zatrudnionych w niej bibliotekarzy (Patkaniowska, 2003, s. 7)⁵. Nie ulega wątpliwości, że wciąż można obserwować dynamicznie zmieniające się oczekiwania użytkowników bibliotek. Wytrawny bibliotekarz pełni funkcję sprawnego łącznika między ogromem zgromadzonych informacji a potrzebami czytelnika (Dorn, 2014, s. 13). To wciąż rosnąca ilość informacji, sposób jej zamieszczania i przechowywania, a często i skomplikowany proces dotarcia do niej stawia bibliotekarzy przed nowymi wyzwaniami i pytaniami ze strony użytkowników (Jackowicz-Korczyński, 2003, s. 71)⁶. Funkcje biblioteki (m.in. edukacyjna, kulturalna, intelektualna, estetyczna i rozwojowa), które pełni ona na rzecz społeczeństwa wymagają od bibliotekarza nie tylko merytorycznego przygotowania, ale również predyspozycji osobistych, umożliwiających doskonały kontakt z czytelnikiem, który niejednokrotnie sam nie zna swoich potrzeb informacyjnych (Gill-Tarnowska, 2005, s. 274).

Bibliotekarz dyplomowany jest odpowiednikiem samodzielnego pracownika naukowego, który może kształcić młodszych kolegów (Jazdon, 2012, s. 4). Z tych względów niepokój wyrażany przez przedstawicieli środowiska bibliotekarzy pod adresem reformy, w części obejmującej ich środowisko, jest zrozumiały, tym bardziej że pochope zmiany bezpośrednio obejmu-

⁵ W tym miejscu można odejść na chwilę od naukowego tonu rozważań i stwierdzić, używając do tego słów potocznych, ale doskonale oddających istotę rzeczy, że każdy, kto choć raz miał okazję błądzić w gąszczu regałów zdaje sobie sprawę, że jedynym ratunkiem w labiryncie zgromadzonej wiedzy w bibliotece jest sprawnie poruszający się po niej przewodnik. Doskonali i oddani swej pracy tropiciele, czyli właśnie dobrze przygotowani do wykonywania swoich zadań bibliotekarze.

⁶ Należy zwrócić uwagę na konieczność ciągłego doskonalenia warsztatu zawodowego pracownika służby bibliotecznej tak, aby mógł być partnerem kompetentnym dla użytkownika.

jące pracowników bibliotek będą przekładać się na jakość obsługi użytkowników. Dotychczas bowiem warunki zajmowania stanowiska bibliotekarza dyplomowanego lub dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej określało rozporządzenie (Rozporządzenie, 2006a).

Konfrontując powyższe uwagi z empirycznymi doświadczeniami stałych bywalców bibliotek, nie można mieć złudzeń, co do trafności przytaczanych uprzednio twierdzeń wywodzących się z literatury przedmiotu, że sprawnie działająca biblioteka jest uzależniona przede wszystkim od wykwalifikowanej obsługi, bibliotekarzy, którzy zgodnie z oczekiwaniami powinni być w stanie zaspokoić intelektualny niepokój czytelników.

1. Wymagania kwalifikacyjne a deregulacja zawodów

Wyrażone uwagi, poświęcone pracownikom bibliotek - bibliotekarzom (jak się zdaje), nie są jednak podzielane przez ustawodawcę, o czym świadczą czynione zabiegi legislacyjne. Na przełomie ostatnich lat wymagania stawiane przed kandydatami pretendującymi do tego zawodu ulegały licznym zmianom. Największe modyfikacje w tym zakresie wprowadziła tzw. Ustawa deregulacyjna (Ustawa, 2013). Nowa regulacja poważnie ingerowała w treść art. 29 Ustawy o bibliotekach. W brzemieniu sprzed nowelizacji prawodawca w przywołanym przepisie wskazywał na konieczność posiadania przez pracowników zatrudnionych w bibliotekach niezbędnych kwalifikacji. Przepis zawierał także delegację w sprawie wymagań kwalifikacyjnych. Po nowelizacji zakres regulacji ograniczył się jedynie do ogólnych wymagań dotyczących wykształcenia. Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów uchyliła także rozporządzenie określające wymagania kwalifikacyjne na stanowiska bibliotekarskie (Rozporządzenie, 2012). Objęła swoim zakresem również Ustawę o szkolnictwie wyższym w części dotyczącej pracowników bibliotek (Ustawa, 2005)⁷, a także przywołane już Rozporządzenie (Rozporządzenie, 2006a), określające wymagania, warunki i tryb uzyskania uprawnień bibliotekarza dyplomowanego w szkole wyższej.

Nowelizacja, zdaniem jej twórców, miała ułatwić wejście do zawodu młodym absolwentom oraz zwiększyć możliwości ich przekwalifikowania się. Takie intencje omawianych zmian ustawodawca wskazał w uzasad-

⁷ Nowelizacja wprowadziła do Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym następujące modyfikacje:

1) w art. 114 dodaje się ust. 9 w brzemieniu: „9. Na stanowiskach, o których mowa w art. 113, mogą być zatrudnione osoby, które uzyskały dyplom ukończenia studiów wyższych drugiego stopnia lub jednolitych”;

2) art. 116 otrzymuje brzmienie: „Art. 116. Statut uczelni może określać dodatkowe wymagania i kwalifikacje zawodowe osób zatrudnionych na stanowiskach, o których mowa w art. 110 i art. 113”;

3) uchyla się art. 117.

nieniu noweli (Uzasadnienie, 2018). W części poświęconej omawianemu zagadnieniu, w ustawie deregulacyjnej projektodawca zaznaczył, że istotą wprowadzanych zmian jest przeniesienie na pracodawców kompetencji dotyczących określania warunków, które mają spełniać kandydaci do pracy, a także form i trybu postępowania kwalifikacyjnego czy zasad awansowania. Projektodawca wskazał również, że w „trosce o zachowanie akademickiego prestiżu dyplomowanego bibliotekarza i dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej, nowelizacja ustawy nakłada na uczelnie obowiązek określenia w statutach uczelni dodatkowych kwalifikacji oczekiwanych od kandydatów do zawodu” (Uzasadnienie, 2013).

Zaordynowane przez ustawodawcę zmiany wśród przedstawicieli zawodu spotkały się z wieloma zarzutami odnośnie do ich słuszności (Jazdon, 2012, s. 2 i nast.; Czerniejewska, Dubiński, s. 36 i nast.). W tekstach poświęconych temu zagadnieniu autorzy zwracali uwagę, że kształt zmian nie otwiera w żaden sposób drogi do wykonywania zawodu bibliotekarza, która ich zdaniem i przed nowelizacją nie była drogą zamkniętą (Howorka, 2014b, s. 46; Howorka, 2014c, s. 54 i nast.). Jak wskazywano w literaturze przedmiotu, proponowane ułatwienia objęły swym zakresem wyłącznie niewielką część grupy zawodowej, do której należą bibliotekarze dyplomowani (Dobrzyńska-Lankosz 2012, s. 88 wraz z przytoczoną tam literaturą). W stosunku do ogółu przedstawicieli zawodu bibliotekarze dyplomowani stanowią jedynie niewielki procent pracujących w tej dziedzinie specjalistów (Howorka, 2014a, s. 46), przy czym dostęp do stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych nie miał charakteru zamkniętego, lecz jedynie wymagał spełnienia warunków potwierdzających merytoryczne przygotowanie do wykonywania najwyższego stopnia zawodu (Jazdon, 2012, s. 2; Howorka, 2014a, s. 47). Warto odnotować, że skutki nowelizacji nie ograniczały się tylko do wymagań wobec bibliotekarzy dyplomowanych, albowiem uchylono także Rozporządzenie ogólne wydane na podstawie art. 29 Ustawy o bibliotekach, w którym uregulowano wymagania kwalifikacyjne uprawniające do zajmowania w bibliotekach stanowisk bibliotekarskich oraz stanowisk dla specjalistów innych zawodów związanych z działalnością biblioteczną oraz trybu stwierdzania tych wymagań (Rozporządzenie, 2012). Na skutek przyjętych zmian ogólnym warunkiem formułowanym w Ustawie o bibliotekach został warunek w postaci legitymowania się wykształceniem minimum średnim lub średnim branżowym.

Fakt posiadania odpowiednich kwalifikacji do wykonywania konkretnego zawodu i możliwość weryfikacji umiejętności, jako warunek rozwoju zawodowego, nie powinny nikogo dziwić, i chyba nie dziwiły nikogo, pomijając autorów reformy. Jednak przekonanie samego ustawodawcy co do kształtu zaproponowanych zmian (przynajmniej w tej części reformy) też zdaje się być dość wątpliwe. Z treści uzasadnienia omawianej nowelizacji, poświęconej zmianom dotyczącym bibliotekarzy, trudno stwierdzić, jakie

faktyczne motywy utrudniały dostęp do zatrudnienia w bibliotekach. Z tej perspektywy prezentowane w literaturze przedmiotu krytyczne stanowiska reprezentantów środowisk bibliotecznych należy uznać za słuszne. Weryfikacja kwalifikacji do zajmowania konkretnych stanowisk nie powinna być przecież postrzegana jako rodzaj bariery, ale gwarancji rzetelnego i fachowego wypełniania powierzonych obowiązków.

W kontekście całokształtu reformy za rozsądny należy uznać fakt, że projektodawca uwzględnił uwagi zgłaszane przez środowiska bibliotekarzy, w których podkreślono, że uczelnie powinny być zobowiązane do określania w swoich statutach dodatkowych wymagań i kwalifikacji zawodowych w stosunku do kandydatów na dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej. Przyznanie uczelniom takiego uprawnienia jest jednak niewystarczające. Część uczelni może z niego nie skorzystać, ze szkodą dla motywacji do podnoszenia kwalifikacji przez pracowników bibliotek. Na skutek przyjęcia uwag uczelnie zobowiązane są dookreślić w aktach wewnętrznych wymagania konieczne dla zajmowania stanowisk bibliotecznych (Pisarczyk, 2015, s. 51). W konsekwencji Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym (Ustawa, 2005) w czasie swego obowiązywania wskazywała minimalne wymagania, które powinny spełniać osoby ubiegające się o zatrudnienie na jednym ze stanowisk przeznaczonych dla bibliotekarzy (Izdebski, Zieliński, 2015, s. 349)⁸. Obowiązkiem uczelni jest określenie w statucie⁹ dodatkowych wymagań i kwalifikacji zawodowych dla osób ubiegających się o zatrudnienie w bibliotece. Taki zabieg jest tym bardziej logiczny, że wśród podstawowych zadań uczelni (pomimo wprowadzonej deregulacji zawodu) wciąż wymienia się „upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki, kultury narodowej i techniki, w tym poprzez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych” (Ustawa, 2005, art. 13), a także wskazuje się, że „w uczelni działa system biblioteczno-informacyjny, którego podstawę stanowi biblioteka” (Ustawa, 2005, art. 88). Pominięcie uwag środowiska bibliotekarzy skutkowałoby zmniejszeniem wymagań kwalifikacyjnych wobec kandydatów do pracy w tym zawodzie, przy jednoczesnym zachowaniu dotychczasowych wymagań co do przedmiotu działalności danej biblioteki czy rodzaju oferowanych usług.

Zastosowane przez ustawodawcę rozwiązanie nie jest całkowicie wolne od wad, albowiem od początku powodowało ryzyko, że tego typu działania

⁸ Ponadto na podstawie art. 151 Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Ustawa, 2005) wydano Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 grudnia 2016 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej (Rozporządzenie, 2016), które to rozporządzenie określa warunki (wykształcenie, staż pracy) niezbędne do zajmowania stanowisk w bibliotekach.

⁹ Przykładem takiego statutu, w którym szeroko dookreślono wymagania dla kandydatów na stanowiska bibliotekarzy, może być np. statut Uniwersytetu Śląskiego, art. 159 i nast. (Statut).

mogą skutkować zróżnicowaniem pomiędzy poszczególnymi jednostkami (Jazdon, 2012, s. 3; Howorka, 2014a, s. 47).

2. Konstytucja dla nauki

Kolejne zmiany obejmujące swoim zakresem bibliotekarzy zatrudnionych w szkolnictwie wyższym wiążą się z wejściem w życie nowej Ustawy o szkolnictwie wyższym (Ustawa, 2018a), określanej również jako Konstytucja dla nauki lub Ustawa 2.0 (to określenie będzie używane dalej w tekście).

Zmiany, które niesie za sobą Ustawa 2.0, są tym bardziej doniosłe (wobec wprowadzenia Ustawy deregulacyjnej), gdyż dotyczą nie tylko wymagań kwalifikacyjnych wobec osób zainteresowanych pracą w bibliotekach, ale ingerują także w warunki ich zatrudnienia.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do postanowień dotyczących sposobu formułowania wymagań kwalifikacyjnych na stanowiska biblioteczne, należy zwrócić uwagę, że w części uzasadnienia poświęconego zatrudnieniu w bibliotekach ustawodawca wskazuje, że „Nowe statuty uczelni określają stanowiska oraz wymagania kwalifikacyjne niezbędne do ich zajmowania dla dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej” (Uzasadnienie, 2018). W ślad za twierdzeniami uzasadnienia projektu w art. 247 ust. 2 Ustawy Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wskazano, że „W uczelniach, w których w dniu wejścia w życie ustawy, o której mowa w art. 1, dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej są zatrudnieni na stanowiskach, o których mowa w art. 113 ustawy uchylanej w art. 169 pkt 3, statuty uczelni, o których mowa w art. 227 ust. 1, określają te stanowiska oraz wymagania kwalifikacyjne niezbędne do ich zajmowania” (Ustawa, 2018b). Z treści przytoczonego przepisu można zatem wnioskować, że podobnie jak dotychczas, w pionie szkolnictwa wyższego wciąż będą obecni bibliotekarze dyplomowani. Opierając się na przywołanej regulacji, możliwe jest stwierdzenie, że sytuacja bibliotekarzy dyplomowanych zatrudnionych w uczelniach wyższych nie ulega większej zmianie wobec regulacji dotychczas obowiązującej (przynajmniej co do sposobu formułowania wymagań kwalifikacyjnych).

Znaczącą różnicą jest natomiast to, że obowiązująca do tej pory Ustawa wymieniała bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej w grupie nauczycieli akademickich. Nowa ustawa nie uwzględnia omawianej grupy zatrudnionych wśród nauczycieli akademickich. Zgodnie z art. 247 ust. 1 pkt 2 Ustawy wprowadzającej pracownicy bibliotek (dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej) zachowują status pracowników akademickich nie dłużej niż do 30 września 2020 r. W kontekście historycznym zabieg ustawodawcy uznawany jest za krzywdzący.

W uwagach adresowanych do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich wskazywało, że grupa zawodowa bibliotekarzy dyplomowanych została utworzona jeszcze w latach 30. XX wieku z myślą o wzmocnieniu bibliotek naukowych (w tym akademickich) wykwalifikowaną kadrą bibliotekarską, zdolną do zarządzania tymi placówkami, organizacji ich usług oraz prowadzenia prac badawczych. W latach 1948–2013 (czyli do momentu likwidacji Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy i Dokumentalistów Dyplomowanych przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego) ustawodawca widział taką potrzebę i stwarzał warunki zatrudniania w bibliotekach naukowych bibliotekarzy, często z długim stażem, o najwyższych kwalifikacjach zawodowych, legitymujących się znajomością języka obcego, aktywnych dydaktycznie i naukowo. Mogli oni doszkalać młodszych pracowników, prowadzić badania naukowe dotyczące zasobów bibliotek, byli przygotowani do służenia wiedzą w społeczeństwie informacyjnym XXI w. i do zajmowania w przyszłości stanowisk kierowniczych i dyrektorskich¹⁰.

Pomimo licznych postulatów i krytycznych uwag środowiska bibliotekarzy, ustawodawca nie wymienia (pomijając okres przejściowy zawarty w przepisach wprowadzających) wśród nauczycieli akademickich bibliotekarzy dyplomowanych. Można jedynie zaznaczyć, że ustawodawca dopuścił możliwość ustalenia w statucie uczelni również innych stanowisk, aniżeli te przewidziane w ustawie (Golec-Nycz, 2018, s. 3).

Utrata statusu nauczyciela akademickiego rodzi pytanie o uprawnienia, z których dotychczas korzystała omawiana grupa pracowników, a konkretnie o wymiar czasu pracy i okres urlopu. Trzeba przypomnieć, że zgodnie z Ustawą o szkolnictwie wyższym z 2005 r. dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej a także pracowników bibliotecznych oraz pracowników dokumentacji i informacji naukowej, zatrudnionych na stanowiskach kustosza bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty obowiązywał 36-godzinny tydzień pracy (Ustawa, 2005, art. 130 ust. 7). Zdaje się, że projektodawca dostrzegł wspomnianą kwestię, albowiem w uzasadnieniu projektu wskazano, że „Przewiduje się, że zostaną utrzymane wszystkie obowiązujące w dniu wejścia w życie ustawy stosunki pracy (na okres, na który zostały zawarte umowy), urlopy, wymiar pensum, zgody na dodatkowe zatrudnienie. Nowe statuty uczelni określą stanowiska oraz wymagania kwalifikacyjne niezbędne do ich zajmowania dla dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej (Uzasadnienie, 2018). Z kolei art. 254 Ustawy Przepisy wprowadzające stanowi, że: „W okresie od dnia wejścia w życie ustawy, o której

¹⁰ Przywołane w tekście argumenty wybrzmiewały podczas licznych dyskusji w Związku Nauczycielstwa Polskiego w Uniwersytecie Śląskim podczas zebrań organów kolegialnych, gdzie podejmowano zagadnienia związane z reformą szkolnictwa wyższego.

mowa w art. 1, do dnia wejścia w życie statutu, o którym mowa w art. 227 ust.1, do wymiaru czasu pracy pracowników, o których mowa w art. 113 ustawy uchylanej w art. 169 pkt 3, a także pracowników bibliotecznych oraz pracowników dokumentacji i informacji naukowej, zatrudnionych na stanowiskach kustosa bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty, stosuje się przepis art. 130 ust. 7 tej ustawy”.

Treść przywołanej regulacji wskazuje, że i w tym miejscu ustawodawca deleguje obowiązek ustalenia wymiaru czasu pracy w akcie wewnętrznym, tym niemniej nie gwarantuje utrzymania sztywnej normy wymiaru czasu pracy, na poziomie znanym z Ustawy z 2005 r. Obecnie trudno jest ocenić praktyczny wymiar konstrukcji zaproponowanej przez ustawodawcę. Praktyka zastosowania konkretnych rozwiązań będzie legitymacją do formułowania ocen. Można jedynie zaznaczyć obawy wyrażane przez środowisko, że pracodawca nie będzie zainteresowany utrzymaniem w mocy korzystnych dla bibliotekarzy rozwiązań dotyczących czasu pracy. Takie przekonanie środowiska jest poparte doświadczeniami z lat ubiegłych, kiedy po wprowadzeniu Ustawy o szkolnictwie wyższym z 2005 r. sporna pozostawała kwestia dotycząca zachowania zwiększonych uprawnień urlopowych dla pracowników bibliotek niebędących nauczycielami akademickimi (Sobotko, 2011, s. 1-16; Golec-Nycz, 2018, s. 2).

Delegowanie przez ustawodawcę możliwości indywidualnego ustalania uprawnień pracowniczych w statucie uczelni jest dla związków zawodowych dobrą okazją, aby podczas prac nad nimi zadbać o wprowadzenie dla pracowników odpowiednich regulacji gwarantujących zachowanie dotychczasowych uprawnień. Jest to tym bardziej zasadne, że w świetle przepisów obecnie obowiązującej Ustawy o szkolnictwie wyższym związki zawodowe mają możliwość opiniowania postanowień statutu uczelni. Związki zawodowe zabiegając o utrzymanie dotychczasowych uprawnień dla bibliotekarzy, mogą argumentować je ochroną praw nabytych. Ponadto, w razie zwiększenia wymiaru czasu pracy bibliotekarzy do poziomu przewidzianego w Kodeksie pracy, warto byłoby zastanowić się nad tym, czy proporcjonalnie nie będzie konieczne zwiększenie ich wynagrodzenia.

Inny kierunek to ewentualna uwaga *de lege ferenda*, aby w omawianej części ustawę zmienić, gwarantując w ten sposób korzystniejszy względem regulacji k.p. wymiar czasu pracy dla bibliotekarzy. Takie rozwiązanie ma historyczne uzasadnienie, albowiem podczas procesu legislacyjnego zmienzonego Ustawą o szkolnictwie wyższym z 2005 r. przedstawiciele Klubu Parlamentarnego Prawa i Sprawiedliwości zabiegali o prawa bibliotekarzy, które dotyczyły objęcia 36. dniowym urlopem także bibliotekarzy niebędących nauczycielami akademickimi (Sobotko, 2011, s. 1-16)¹¹.

¹¹ Wówczas Sejm postulaty odrzucił, nie można jednak wykluczyć, że szansa na ich uwzględnienie pojawi się w przyszłości.

Podsumowanie

Bibliotekarze tworzą samodzielną grupę zawodową. Już w Ustawie o bibliotekach z 1968 r. (Ustawa, 1968) sformułowano wymagania konieczne do wykonywania tego zawodu. Na przełomie ostatnich lat i pod wpływem reform zakres tych wymagań zmieniał się. Kierunek zmian zaproponowanych początkowo w Ustawie deregulacyjnej, a później w Ustawie 2.0 mocno osłabia prestiż zawodu bibliotekarza. Obrany przez ustawodawcę kierunek ewolucji zaskakuje przede wszystkim z tego powodu, że dotyczy zmniejszenia wymagań kwalifikacyjnych i możliwości ich weryfikacji. Fakt posiadania odpowiednich kwalifikacji do wykonywania konkretnego zawodu i możliwość weryfikacji umiejętności, jako warunek rozwoju zawodowego, nie powinien budzić zdziwienia. Nie warto już w tym miejscu komentować zmian, które wywołała Ustawa deregulacyjna, warto natomiast przedstawić ostatnie zmiany związane z Ustawą 2.0. Działanie ustawodawcy w tym względzie jest o tyle niezrozumiałe, że Konstytucja dla nauki, analogicznie jak regulacja poprzednio obowiązująca, wśród podstawowych zadań uczelni wymienia „upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki i kultury, w tym przez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, informacyjnych i archiwalnych” (Ustawa, 2018a, art. 11 ust. 9), a także stwierdza, że „W uczelni działa system biblioteczno-informacyjny, którego podstawę stanowi biblioteka” (Ustawa, 2018a, art. 49). Tym samym zakres obowiązków uczelni, jakość usług oferowanych czytelnikom nie zmienia się. Zmiany mają jednak objąć personel biblioteczny. Takie rozwiązanie w zasadzie sprowadza fachowość obsługi biblioteki do pewnej abstrakcji. Proponowana regulacja jest tym bardziej zaskakująca, że ustawodawca w uzasadnieniu Ustawy deregulacyjnej z 2013 r. wskazywał na „utrzymanie prestiżu stanowiska”, a tymczasem w akcie poświęconym szkolnictwu wyższemu zdaje się, że o tym prestiżu zapomniano.

Pewnym usprawiedliwieniem może być prawo do uregulowania sytuacji bibliotekarzy w statutach uczelni, z tym jednak zastrzeżeniem, że konieczna będzie w zespołach statutowych silna reprezentacja środowisk bibliotecznych, tak aby znalazły się tam odpowiednie uregulowania. Jednak, gdyby nawet przyjąć, że poszczególne statuty uczelni wprowadzą takie rozwiązania, to zabiegi tego typu mogą doprowadzić do zróżnicowania warunków zatrudnienia i przyczynić się do daleko posuniętej dyferencjacji pracowników bibliotek w Polsce.

Bibliografia

Babel, M. (2005). *Komentarz do art. 113 ustawy z dnia 17 lipca 2005, Prawo o szkolnic-*

twie wyższym. Pobrane 5 listopada 2018, z: System Informacji Prawnej LEX.

- Biblioteka. (1971). W: A. Birkenmajer (red.), *Encyklopedia wiedzy o książce* (s. 180-183). Wrocław [i in.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Cupa, M., Berduszek, M. (2006). Bibliotekarz na miarę czasów. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? : II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19-21 czerwca 2006 r. : materiały konferencyjne* (s. 175-184). Łódź: Politechnika Łódzka.
- Czerniejewska, E., Dubiński, M. (2014). Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość. *Bibliotekarz*, 4, 36-39.
- Czyrek, J. (2016). Bibliotekarze uczelni wyższych jako pracownicy promujący proces kształcenia: rozważania o możliwości aktywnego uczestnictwa bibliotekarzy w realizacji koncepcji studiów online na polskich uczelniach. W: J. Czyrek, B. Górna (red.), *Pro bibliothecarum et bibliothecariorum bono : księga jubileuszowa z okazji 70. urodzin Profesor Marii Piłtypczak-Majerowicz* (s. 127-139). Wrocław : Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich.
- Bochynek E. (2013). Biblioteki i bibliotekarze XXI – kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość: W: J. Czyrek i B. Górna (red.), *Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku : kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość* (s. 87-92). Wrocław: Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich.
- Dobrzyńska-Lankosz, E. (2012). Status prawny bibliotekarzy akademickich, ze szczególnym uwzględnieniem bibliotekarzy dyplomowanych. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*, 3, 84-92.
- Dorn, A. (2014). Biblioteka jako marka. *Bibliotekarz*, 12, 11-15.
- Gill-Tarnowska, D. (2005). Status edukacyjny bibliotekarza wczoraj i dziś. W: H. Ganińska (red.), *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji : działania i codzienność : materiały konferencyjne, Poznań, 15-17 czerwca 2005. T. 1* (s. 268-278). Poznań: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej.
- Golec-Nycz, E. (2018). Status bibliotekarza uczelni publicznej – jeszcze słów kilka. *Biuletyn EBIB*, 6, 1-6.
- Hollender, H. (2015). Polscy bibliotekarze w poszukiwaniu swojego zawodu. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, 46, 329-340.
- Howorka, B. (2014a). O specjalistach i nie tylko o nich. *Bibliotekarz*, 11, 45-49.
- Howorka, B. (2014b). Jeszcze o zawodzie bibliotekarza po deregulacji. *Bibliotekarz*, 2, 46-48.
- Howorka, B. (2014c). O stanowiskach, funkcjach i wynagrodzeniach bibliotekarzy. *Bibliotekarz*, 7-8, 55-58.
- Howorka, B. (2010). *Bibliotekarz i prawo*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Izdebski, H., Zieliński, J.M. (2015). *Prawo o szkolnictwie wyższym : komentarz*. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business.
- Jackowicz-Korczyński, J. (2003). Bibliotekarz i człowiek w perspektywie globalizacji. W: S. Kubów (red.), *Bibliotekarz w świecie wartości : materiały konferencji, Wrocław, 15-16 maja 2003 r.* (s. 66-73). Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.
- Jazdon, A. (2012). Głos w sprawie deregulacji zawodu bibliotekarza, *Forum Książki*, 1, 2-4.
- Machcińska, K. (2013). Bibliotekarz XXI wieku – broker, informatyk, menedżer

- czy psycholog? W: J. Czyrek i B. Górna (red.), *Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku : kształcenie, oczekiwania a rzeczywistością* (s. 15-20). Wrocław: Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich.
- Patkaniowska, D. (2003). Bibliotekarz opracowania rzeczowego i wartości. W: S. Kubów (red.), *Bibliotekarz w świecie wartości : materiały konferencji, Wrocław, 15-16 maja 2003 r.* (s. 6-13). Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.
- Pisarczyk, Ł. (2015). W: K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy : komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- (Rozporządzenie, 2016). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 2 grudnia 2016 r. (Dz.U. 2016, poz. 2063).
- (Rozporządzenie, 2013). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 11 grudnia 2013 r. (Dz.U. 2013, poz. 1571).
- (Rozporządzenie, 2012). Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie wymagań kwalifikacyjnych uprawniających do zajmowania w bibliotekach stanowisk bibliotekarskich oraz stanowisk dla specjalistów innych zawodów związanych z działalnością biblioteczną z dnia 5 grudnia 2012 r. (Dz.U. 2012, poz.1394).
- (Rozporządzenie, 2011). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 5 października 2011 r. (Dz.U. 2011, nr 243 poz.1447).
- (Rozporządzenie, 2006a). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej z dnia 21 sierpnia 2006 r. (Dz.U. 2006, nr 155 poz. 1112).
- (Rozporządzenie, 2006b). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 22 grudnia 2006 r. (Dz.U. 2006, nr 251 poz.1852).
- Sobotko, P. (2011). Szczególne uprawnienia niektórych pracowników bibliotek szkół wyższych. *Wiadomości KSN : biuletyn informacyjny Krajowej Sekcji Nauki NSZZ „Solidarność”, 9-10A, 1-16*. Pobrane 5 listopada 2018, z: https://www.solidarnosc.org.pl/ksn/bulletin/nr9_10a-28186_187a-29.pdf
- (Statut, 2018). Statut Uniwersytetu Śląskiego. Pobrane 5 listopada 2018, z: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/prawo/obw2018042601.pdf>
- Szablewski, M., Zakrzewski, W. (2015). Bibliotekarze XXI wieku: usługodawcy, radykalni katalogerzy i animatorzy kultury. *Rocznik Biblioteki Narodowej, 46*, 341-398.
- (Ustawa, 2018a). Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. (Dz.U. 2018, poz.1668).
- (Ustawa, 2018b). Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę

- Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. (Dz.U. 2018, poz.1669).
- (Ustawa, 2013). Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów. (Dz.U. 2013, poz. 829).
- (Ustawa, 2005). Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2017, poz. 2183).
- (Ustawa 1997). Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. (Dz.U. 2018, poz. 574.).
- (Ustawa, 1974). Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy. (Dz.U. 2018 r. poz. 917).
- (Ustawa, 1968). Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach. (Dz.U. 1996, nr 152 poz. 722).
- (Uzasadnienie, 2018). Uzasadnienie rządowego projektu ustawy - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. *Druk sejmowy* nr 2447, z 5 kwietnia 2018 roku. Pobrane 30 października 2018, z: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2447>
- (Uzasadnienie, 2013). Uzasadnienie rządowego projektu Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów. Pobrane 5 listopada 2018, z: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=806>
- Weigt, P. (2005). Bibliotekarz XXI wieku – umiejętności i predyspozycje do pracy z użytkownikiem. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich : ogólnopolska konferencja naukowa, Rzeszów-Czarna, 1-3 czerwca 2005 r.* (s. 107-114). Rzeszów: Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Błażej Mądrzycki

Professional qualifications and licenses required by university librarians

Abstract

Librarians constitute a separate professional group. In the past, to be able to work in this profession you would need to acquire academic qualification and gain required work experience.. Initially, the legislator also allowed the candidates to validate their knowledge to work in the library by passing the exam. In recent years, due to changes introduced in the law, employment entry into the libraries has changed. Due to these changes librarians have lost some of their previous employment rights. The purpose of the text is to show legal changes in the librarian's profession. Analysing subsequent law amendments, the text illustrates the situation of librarians employed in the higher education.

Keywords: libraries, librarians, permissions, responsibilities

Błażej Mądrycki***Kwalifikacje i uprawnienia bibliotekarza jako pracownika uczelni wyższej w świetle obowiązującego prawa*****Streszczenie**

Bibliotekarze stanowią odrębną grupę zawodową. W przeszłości możliwość wykonywania tego zawodu warunkowana była zdobyciem odpowiedniego wykształcenia i stażu pracy. Początkowo ustawodawca dopuszczał również możliwość zweryfikowania wiedzy kandydata do pracy w bibliotece egzaminem. W ostatnich latach na skutek zmian wprowadzonych przez ustawodawcę możliwość zatrudniania w bibliotekach uległa zmianom. Pod wpływem ostatnich nowelizacji bibliotekarze utracili także niektóre uprawnienia ze sfery prawa pracy. Celem tekstu jest ukazanie zmian prawnych dotyczących zawodu bibliotekarza. Analizując kolejne nowelizacje tekst obrazuje sytuację bibliotekarzy zatrudnionych w szkolnictwie wyższym.

Słowa kluczowe: biblioteka, bibliotekarz, uprawnienia, obowiązki

